

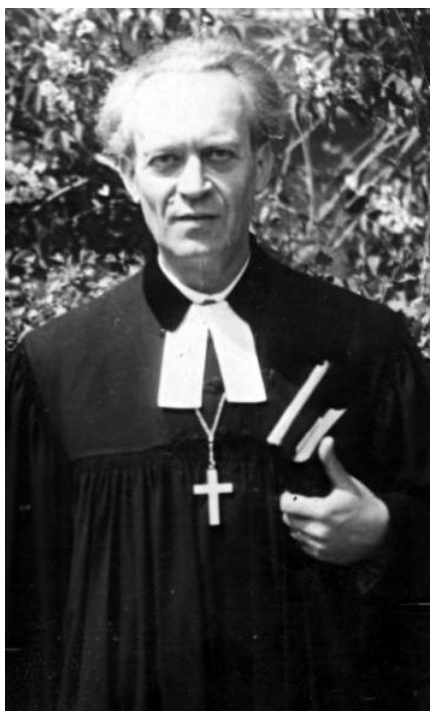
„Bánom...” – Scholz László „Egyházunk mai helyzete és lelkészi feladataink” című előterjesztése ^[1]

„Legelőbb is bűnbánatot kell tennünk. Mi magyar evangélikus lelkészek az elmúlt esztendőben nem vállaltuk a Jézus Krisztus keresztyéjét! Meg kell vallanunk ezt Isten előtt, önmagunk előtt, egyházunk előtt, a világ evangélikus keresztyénsége előtt. Nagy többségünkben nem vállaltuk a keresztyét. Csak kevesen akadtak közöttünk, akik életük kockázatásával is tanúbizonyságot tettek az igazságról. Csak kevesen, akik készek voltak javaikat, otthonukat, hivatásukat is feláldozni, ha út számukra a kritikus óra.”

Bevezető

„Legelőbb is bűnbánatot kell tennünk. Mi, magyar evangélikus lelkészek az elmúlt esztendőben nem vállaltuk a Jézus Krisztus keresztyéjét! Meg kell vallanunk ezt Isten előtt, önmagunk előtt, egyházunk előtt, a világ evangélikus keresztyénsége előtt. Nagy többségünkben nem vállaltuk a keresztyét. [...] Félelemből hallgattunk, amikor beszélni kellett volna. Úgy tettünk, mintha Jézus Krisztus igéjét sohasem hallottuk volna: Ha valaki engem követni akar, vegye fel az ő keresztyét és úgy kövessen engem.”^[1] Vajon mikor hangzottak el ezek a mondatok? Az idézet Scholz László^[2] evangélikus lelkész 1956. decemberi beszédéből származik, s érzékletesen jeleníti meg a forradalom leverése utáni néhány hónap evangélikus egyháztörténeti fejleményeit.

Míg az 1956–1958-ban lezajlott változásokat és a mártírsorsú Ordass Lajos^[3] második püspökségét a Magyarországi Evangélikus Egyházban némelyek az ellenforradalom zűrzavaros időszakaként vészték át, mások ugyanezt Istentől kapott kegyelmi időként élték meg. Utóbbiak szerint ismét helyre rázódni látszott az 1945-től fokozatosan „kizökkent idő”, amikor megadatott a különleges pillanat – *kairosz* – az egyház legfőbb kérdéseinek újragondolására. De eljött a számvetés, a bűnbánattartás ideje is, amikor az egyház rákényszerült, hogy működését, szolgálatát és elköteleződését is felülvizsgálja. E cezúra idején a lelkészi karban némelyek szükségét érezték annak, hogy feltegyék a kérdést: hat–nyolc év alatt hogyan jutottunk idáig? S néhányan azt is meg merték fogalmazni, hogy a Rákosi-korszak egyházüldöző, az egyház felszámolását, fizikai megsemmisítését célzó egyházpolitikája sok esetben épp az egyházvezetők, a lelkészek hathatós részvételével, aktív közreműködésével és támogatásával vagy éppenséggel érdektelenségbe és félelembé burkolódzó hallgatása mellett történtek, történhetek meg.

Ordass Lajos

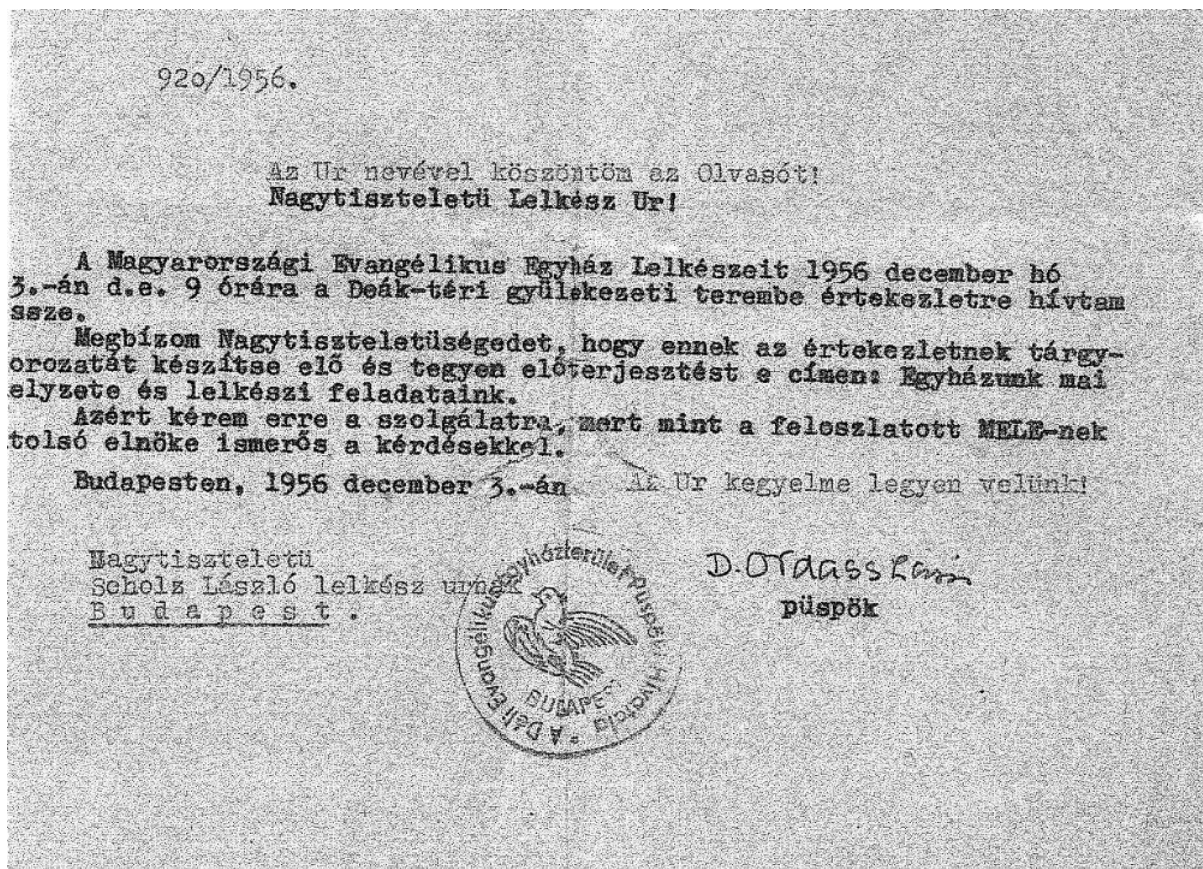
A változások az evangélikus egyházban is már 1956 ősze előtt megindultak. A belső egyházkritika és a megújulás iránti igény 1948–1956 között, a pártállam egyházpolitikai igényeihez messzemenően igazodó Dezséry László^[4] és Vető Lajos^[5] püspöksége alatt is mindvégig jelen volt. Mindez azonban hangot alig, nyilvánosságot még kevésbé kapott. Az egzisztenciális félelemben csak kevesen tudtak felülemelkedni. 1956 folyamán azonban az evangélikus egyházon belüli erjedés is felgyorsult. Az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottsága 1956. július 28 – augusztus 5. között a Mátrában tartotta rendes évi ülését, amelynek során Galyatetőn a genfi székhelyű egyházi világszervezet legfelső vezetése az Állami Egyházügyi Hivatal képviselőjével is tárgyalást folytatott. Az egyik kulcskérdés Ordass püspök állami és egyházi rehabilitációjának ügye volt. A megbeszélések eredményeképpen az 1948 októberében koncepciós perben elítélt, bebörtönzött, majd 1950-tól az egyházi szolgálatában korlátozott és egyházvezetői hivatalából félreállított püspök a forradalom kitérője előtt, 1956. október elején előbb állami, majd egyházi rehabilitációban részesült. 1956 nyarán az evangélikációs mozgalom egykori lelkészei, akiket a Rákosi-korszak alatt a hatalom igekezett mindinkább elhallgattatni és a nagyhatású lelki megújulási mozgalmat ily módon elfojtani, közös platformon adtak hangot véleményüknek. 1956. augusztus 28–30-án a Győr-Moson-Sopron megyei Nagybaráton találkozóra gyűltek össze, és *Észrevételek* címmel nyilatkozatot fogalmaztak meg. A 11 lelkész által aláírt, az egyház megújulását és a missziós szolgálat újraindítását sürgető dokumentumról 1956. október 19-én személyesen is tárgyaltak az egyházvezetéssel. De 1956 szeptemberében a Balatonszárszón és Fótó rendezett lelkészkonferenciákon is mind határozottabban, keményebben megfogalmazódott az egyházvezetéssel szembeni kritika, illetve az egyház külső és belső megújulásának követelése.

1956 őszeré többen jutottak el arra a gondolatra, hogy az egyházkormányzati és személyi kérdések rendezésén túl az egyháznak teljes és következetes önrevíziót kell tartania, mégpedig leginkább a küldetését legmélyebben érintő kérdésekről: vajon a diktatúra nyomása alatt, a fenyegetettség állapotában is képes volt-e valódi lényegét megőrizni és Krisztus egyházához méltóan működni. Erre a számvetésre hívta kollégáit 1956 második felében több ízben is Scholz László. A Budapest–Zuglói Evangélikus Gyülekezet akkori lelkésze kérelmetlenül egyértelműséggel fogalmazta meg, hogy a valóban égető gyakorlati (strukturális, személyi és gazdasági) kérdések rendezése, az egyházon belüli törvényesség helyreállítása mellett mindenekelőtt generális – kollektív és egyéni – önvizsgálatra van szükség.

A később, Káldy Zoltán^[6] közel három évtizedes püspöksége idején erős lekicsinyléssel csak „Bánom” elnevezéssel illetett beszédében megfogalmazott gondolatainak Scholz László három, akár szimbolikusan tekinthető időpontban és helyszínen adott hangot. Először 1956 szeptemberében Fótó, az ekkorra az

evangélikus egyházban is megindult erjedés és megújulás szellemi-teológiai előkészítő műhelyének is tekinthető lelkészkonferenciák egyikén. Majd 1956. november 3-án, a rehabilitált és püspöki tisztségét ismét elfoglaló Ordass Lajos által összehívott – s az 1957–1958-as egyházpolitikai visszarendeződés során utóbb reakciónak és törvénytellennek minősített – rendkívüli tanácskozáson. Végül az evangélikus lelkészek 1956. december 13-án Budapesten tartott országos értekezletén.

Nemcsak Scholz László e harmadik megszólalása, de maga a decemberi lelkészgyűlés tematikája is jól mutatja, milyen múltbéli kérdések és jövőben megoldandó problémák foglalkoztatták az evangélikus lelkészi kart 1956 utolsó hónapjaiban. Az ülést Ordass Lajos, mint az egyetemes közgyűlés püspök-elnöke hívta össze december 3-án, s tíz nappal később a Deák téri evangélikus gyülekezet nagytermében az ő nyitó áhítatával kezdődött meg az ülés. [7] A püspök bejelentette, hogy az értekezletet „az őszi lelkészi konferenciák egyértelmű kívánságára hívta egybe”. A továbbiakban az egyházi élet aktuális helyzetét és legfőbb kérdéseit tárgyaló felszólalások hangzottak el. *Próhla Károly* [8] a lelkészi munkaközösségek újjászervezéséről készített előterjesztést, és szabályzat-tervezetet olvasta fel. *Botta István* [9] az 1956. november 3-i budapesti tanácskozásról, illetve az egyházi sajtó helyzetéről számolt be. Ordass Lajos és *Túróczy Zoltán* [10] püspökök a december közepén megtartott egyetemes és egyházkerületi ülésekről adtak tájékoztatást. *Kende György* [11] a külföldi segítők szétosztásának tényeit ismertette, mégpedig a következő indoklással: „Kívánatos, hogy lelkészi karunk a tényleges helyzetet ismerje, s az alaptalan híreszteléseknek gátat vessen.” Végül *Muntag Andor* [12] a segédlelkészi szolgálat különböző területeit (pl. tanulmányi munka, anyagi és szociális helyzet, stb.) érintő beadványt terjesztette elő. Scholz László beszéde az ülés 2. napirendi pontjaként hangzott el, közvetlenül Ordass püspök bevezetője után. A püspök erre a szolgálatra azért őt kérte fel, mert Scholz volt az 1950-ben – más egyházi egyesületekhez hasonlóan – megszűnt (pártállami, ill. egyházvezetői nyomásra megszüntetett, önfelzárkózást kimondó) lelkészegyesület, a Magyarhoni Evangélikus Lelkészek Egyesülete (MELE) utolsó elnöke. [13]

Ordass Lajos felkérése

A diktatúra restaurációja a forradalom leverését követően elsődlegesen nem az egyházpolitika és a szavak szintjén zajlott, így a hatalom egyházakra irányuló figyelmé átméletlenül lanyhulni látszott. A visszanyert egyházi önrendelkezés és szabadság e lélegztvételnél rövidegű idején hangzottak el Scholz László számvetésre felhívó mondatai: „Eszendők óta eltökélt szándékom volt, hogy ha véget ér magyar evangélikus egyházunknak az a szakasza, mely – most már látjuk – az elmúlt 6–8 évet zárja magában, s egy új szakasz kapujában megállunk: az első lelkészértekezleten első szavam a bűnbánat szava lesz.” Mintegy példaképpen ő maga is önévizitót tartott az ülés nyilvánossága előtt. Felidézte saját részvételét azon az 1950. április 1-jei egyházi különbírósi ülésen, amelyen megszületett az egyházi döntés a börtönből május végén kiszabaduló Ordass Lajost püspöki székéből történő elmozdításáról. A traumatikus élmény 1956 telén is elevenen élt a lelkészben. „Nemcsak másokról, magamról is vallanom kell mostan. Ez a nap is bizonyosság amellet, hogy nem tudtuk vállalni a keresztet. Jó lelkiismerettel tudhatom magamat azok közt, kik teológiailag egy percre sem inogtak meg, s kik legalább időnkint nyilvánosan harcot vívtak az evangélium tisztán való megőrzéséért. De azon az ülésen sem én, sem a többiek nem tudtuk vállalni a keresztet. Mindössze annyi telt tőlünk, hogy nyolcan – lelkészek és világiak – üres lapokkal szavaztunk. Ennyi volt a tiltakozásunk. Mondhatatlan nagy fenyegetések lebegtek felettünk. Arról volt szó, hogy a letartóztatottaknak életükbe kerül a mi felmentő végzésünk s nekünk is ki tudja mibe! Nem mertük vállalni.”

A volt MELE-elnök szerint a továbblépés elképzelhetetlen bűnbánat és bűnbocsánat nélkül, s azt a lelkészeknek mindenekelőtt egymás között kell elrendezniük: „Bűnbánatot kell tennünk és bűnbocsánatot kell nyernünk mindnyájunknak ahhoz, hogy együttesen foghassunk hozzá egyházunk újjáépítésének nagy munkájához. Mert nem kétséges, hogy ez a lelkészi feladat áll előttünk.”

Scholz az 1945/48–1956 közötti időszaknak az egyházra nézve egyik legfontosabb tanulságát az államtól, a politikától, a hatalmi érdekektől és képviselőitől való távolságtartásban jelölte meg. Véleménye szerint az egyház csak így módon tudja eredeti küldetését betölteni és valódi szolgálatát ellátni: „Nem szabad, hogy lelkészi közösségünk egységét és Krisztus-szolgálatunkat a politika szakassza szét! Mondjuk ki bátran, hogy mi a napi politikában részt venni nem kívánunk és nem fogunk. Lemondunk erről az emberi jogunkról a szolgálatunk kedvéért.”

A MELE egykori elnöke beszédében az 1948–1956 közötti evangélikus egyházvezetés működése és teológiai hozzáállása is mérlegre került, s bizony könnyűnek találtatott: „Az elmúlt években az történt, hogy a történelem eseményeihez akarták szabni vezetőink az egyház életét. Az eseményektől sodortatva meghozták gyors és gyakorlati döntéseiket. Utólag azután igyekeztek ezt teológiailag is igazolni. Ezt nevezem én cammogó teológiának! Meg kell fordítanunk a dolgokat.”

Az elvi-etikai alapvetés után Scholz aktuális kérdéseket vetett fel. Elsőként az egyházvezetés élére visszatért Ordass Lajost köszöntötte. Méltatása szerint a püspök következetes emberi és egyházvezetői magatartása nemcsak a legnehezebb időkben jelentett példát a hitbéli helyállásra, de a mostani megújulás zálogának is tekinthető.

Scholz László ezután a lelkészi kar előtt tornyosuló aktuális feladatokat vázolta fel, amelyeket az ülés további részében a lelkészek a tárgysorozat idézett programpontjai szerinti rendben végig tárgyaltak. Azonban újfent visszatért egy, már korábban hosszan részletezett kulcskérdésre, mert az a lelkész szerint az elmúlt évekbeli konfliktusoknak és az egyházi szolgálat félrecsúszásának egyik döntő eleme volt: „Csak egyetlen témát kívánok érinteni, fontossága miatt. Az egyház és állam viszonyát értem. Elkoptatott, sőt már-már hitelét veszített szó volna, ha azt mondanám, hogy jó viszonyt akarunk, így mondom inkább: becsületes viszonyt akarunk.” (Lásd az 1. számú dokumentumot!)

Az evangélikus szempontból méltán történelmi jelentőségűnek tekinthető ülést, amelyen a lelkesi kar az egyházi élet megújításának reményében gyakorlati és elméleti (hitbeli, teológiai, etikai) kérdéseket egyaránt tárgyalt, Ordass püspök a következő szavakkal zárta: „*mi evangélikus lelkészek csodálattal adózunk népünk hősies áldozata előtt, amelyet szabadságszeretetből vállal. Mi egyik vagyunk népünkkel. Fájdalmat és gyászt hordozunk azokkal, akik áldozatot vállaltak. Az evangélium vigasztalásával járunk el azoknál, akiket ez az áldozat legközelebb érintett. Naponként kérjük Istent, hogy fordítsa az eseményeket úgy, hogy szegény magyar hazánk megpróbáltatás után elnyerhesse szabadságát és békességben, Isten áldott népeként élhesse életét.*” [14]

A Scholz-beszéd a legkülönbözőbb reflexiókat váltotta ki. Elhangzása után Ordass püspök „*a köszönet szavain kívül ezt mondta: Kérem, hogy ami az elmúlt esztendőket idejéből a kereszt terhéért jelentette, azt csendesen felejtsük el, ami a kereszt áldása volt, azt elvehetetlen kincsünként zárjuk szívünkben. Nem tudjuk, milyen idők következnek, de fogadjuk meg: ha vihar jön, fogjuk meg egymás kezét és ne engedjük magunkat szétszórni, ha verőfény jön, maradjunk együtt.*”

A későbbi reagálások között talán a legmegdöbbentőbb az az ismeretlen keltezésű gyűjirat, amelyben az ismeretlen szerző vagy szerzők kíméletlen kritikával, mérhetetlen cinizmussal és rosszindulattal fordította, fordították visszajára Scholz eredeti, tiszta gondolatait. A *Rövid győvőnyűző piciknek, akik most mohón eszik az új maszlagot* című írás névtelen röplapként terjedt el az egyházban. Az egyházak állami felügyeletének és ellenőrzésének korabeli mechanizmusát jól érzékelteti, hogy a pamflet egy példánya az Állami Egyházügyi Hivatalba is eljutott. [15] Az irat jobb felső sarkában kézírással feljegyzettek szerint a röpiratot – az evangélikus lelkesi kar körében nyilvánvalóan járatos és bennfentes – „Laci” fedőnevű ügynök adta át egy tisztnek 1957. január 22-én. Így egy példány valószínűleg az állambiztonsági szervek egyházi elhárítási iratanyagába is bekerült.

Aligha meglepő, hogy Scholz László számvetésre, kollektív és egyéni bűnbánatra hívó és az 1948–1956 közötti időszakot egyházi szempontból kritikusan értékelő felszólalásai nem maradtak negatív személyi következmények nélkül. Az önrendelkezésétől 1958-ra ismét megfosztott evangélikus egyházban is lezajlott a visszarendezés, az 1956–1957-ben szabad választásokkal felállított egyházi tisztviselői kar javát 1958 őszéig lemondatták, s a forradalmi lendületű megújulás szószólóit (ismét) félreállították. Scholz Lászlónak sem volt maradása a fővárosban. Káldy Zoltán püspök 1959-ben eltávolította Zuglóból és Hatvanba helyezte át, ahol 21 éven keresztül, nyugdíjba meneteléig szolgált.

Scholz László azonban – számos más, addigi szolgálati helyéről „*egyházi közérdekből*” eltávolított reakciós lelkészársághoz hasonlóan – az ily módon „elnyert” vidéki állást idővel elsősorban nem büntetesként vagy száműzetésként, hanem kéretlen, ám Istentől kapott szolgálati lehetőségeként élte meg. Új helyén is becsülettel helytállt abban a hitben és meggyőződésben, hogy „*Isten jót tud tenni azzal is, amit az emberek gonoszul gondolnak ki.*”

Dokumentum

1.

Scholz László: Magyarok mai helyzete és lelkesi feladataink – Előterjesztés a magyarországi evangélikus lelkészek értekezletén

1956. december 13.

Szeretett Szolgatársaim!

Esztendőket óta eltökélt szándékom volt, hogy ha véget ér magyar evangélikus egyházunknak az a szakasza, mely – most már látjuk – az elmúlt 6–8 évet zárja magában, s egy új szakasz kapujában megállunk: az első lelkeszertekeleten első szavam a bűnbánat szava lesz. Ez év november 3-án, szombaton délelőtt (fontos a nap is, az óra is, ha visszatérünk), azon az első egyházi értekezleten, melyet Ordass püspök úr hívott egybe, hogy szükségintézkedések tessenek, megérezve az alkalom sürgetését néhány rögtönzött, töredezett szóval ki is fejeztem a dolog velejét. Kevesen voltunk együtt, köztünk két-három nem-lelkész is jelen volt. Mégsem halogattam a bennem élő vallomás megtételét. Utólag igen fontosnak ítélem, hogy az a három gondolat, amit akkor röviden, de határozottan kiöntöttem lelkemből, már november 3-án délelőtt elhangzott.

Ma első ízben vagyunk nagyobb körben együtt magyarországi evangélikus lelkészek egyházunk új szakaszának kapujában. Új szakasz ez, bármit hoz is a holnap. Előre tekintve lehetünk vakhomályban, de visszafelé tekintve nem kétséges, hogy egy szakasz lezáródott. Nos, ezen az első együttlétünkön meg kell ismételnem, sőt bővebben és gondosabban elő kell adnom azokat a pontokat, melyekre csaknem hat héttel ezelőtt kitértém. A lelkiismeretem kényszerít rá.

Legalábbis a bűnbánatot kell tennünk. Mi magyar evangélikus lelkészek az elmúlt esztendőben nem vállaltuk a Jézus Krisztus keresztségét! Meg kell vallanunk ezt Isten előtt, önmagunk előtt, egyházunk előtt, a világ evangélikus keresztyénsége előtt. Nagy többségünkben nem vállaltuk a keresztségét. Csak kevesen akadtak közöttünk, akik életük kockázatásával is tanúbizonyságot tettek az igazságról. Csak kevesen, akik készek voltak javaikat, otthonukat, hivatásukat is feláldozni, ha út számukra a kritikus óra. Ezek sem mind egyforma mértékben. Azok sem voltak sokan, akik legalább időnként felemelték szavukat az egyházba betört hamis tanítások és féktelen, törvényeinket nem tekintő hatalmaskodás ellen. Félelemből hallgattunk, amikor beszélni kellett volna. Úgy tettünk, mintha Jézus Krisztus igéjét sohasem hallottuk volna: Ha valaki engem követni akar, vegye fel az ő keresztségét és úgy kövessen engem. Bizony szívemből írtam 1950 böjtjén azt az énekemet, melyet egy nehéz és tehetetlen tanácskozásban töltött nap után, szinte már az éjtszakai órákban énekeltem-mondtam el Túróczy és Szabó püspököknek s mely így kezdődik: „Jézus Krisztus, keresztedet Ma oly egyedül viseled! Sehol segítség utadon, Meghalt Cirénei Simon. – Ő mégcsak vitte bosszúsán, Mi elkerüljük gondosan, Elhárítjuk gyalázatod” S leülünk rá magyarázatot.”

Igen, 1950. április 1., a különbíró ülése jut eszembe, amin nekem is részt kellett vennem. Nemcsak másokról, magamról is vallanom kell mostan. Ez a nap is bizonyosság amellel, hogy nem tudtuk vállalni a keresztségét. Jó lelkiismerettel tudhatom magamat azok közt, kik teológiailag egy percre sem inogtak meg, s kik legalább időnként nyilvánosan harcot vívtak az evangélium tisztán való megőrzéséért. De azon az ülésen sem én, sem a többiek nem tudtuk vállalni a keresztségét. Mindössze annyit telt tőlünk, hogy nyolcan – lelkészek és világiak – üres lapokkal szavaztunk. Ennyi volt a tiltakozásunk. Mondhatatlan nagy fenyegetések lebegtek felettünk. Arról volt szó, hogy a letartóztatottaknak életükbe kerül a mi felmentő végzésünk s nekünk is ki tudja mibe! Nem mertük vállalni. Emberileg nagyon érthető, de nem az ige mértékén mérve. Amikor rá egy-két nappal különbírósi tisztelről való lemondásomat az egyetemes felügyelő kezébe letettem, őszintén mondom, ez nemcsak újabb tiltakozás volt, hanem a lelkiismeretem fájdalmának a kifejezése.

Nem szeretem a „kollektív bűnbánat” emlegetését, mert már sok félreértésre adott alkalmat. Mégis, amiben sokan, amiben talán mindnyájan vétkeztünk, a tekintetben szabad is, kell is kollektíve bűnbánatot tennünk. Nem kell-e közösen megvallanunk, hogy nem vállaltuk a keresztségét?! Hallgattunk, amikor beszélnünk kellett volna. És talán olyat is mondtunk, amit semmiképpen sem lett volna szabad kimondani, még ha a nyelvünket vágta volna is ki büntetésül. Félelemből nem segítettünk inségeseken, megbélyegzetteknek. Nemcsak engedték, hogy szük térre szorítsák az egyház missziói munkáját, de magunk segítettük bizonyágtételünk hihetetlen összezsugorodását. Ebben és sok másban mindnyájan vétkesek vagyunk, jóllehet külön is felelősek Isten előtt tetteikért azok, akik nagyobb sáfársággal bíztak meg.

Még valami hánykolódik bennem. Már régebben fülembé jutott, hogy egyik-másik lelkészársággal azzal hárította el hasonló szavaimat: „mártír-komplexus” ez! Csúnya maga a kifejezés is, mert összekeveri a legtisztább bibliai tanítást a freudi pszichologia kedves terminusával. Ebben a formában hát nem vállalom. De a bibliai mártírium fogalmát s a *theologia crucis*-t vállalnom kell. Vedd ki a bibliából azokat a lapokat, azokat a sorokat, amik a keresztről és a keresztvállalásról szólnak s – papíros-csipkéké teszed bibliádat. Nekem nem az fáj, hogy a keresztről sokat beszéltem az elmúlt években is, csak az, hogy nem mindig tudtam vállalni és nem kellő mértékben hordozni. Nekem ez fáj, és ezt vallom meg bűnbánattal. S ezt kell néktek is velem együtt bannotok! Enélkül a bűnvallomás nélkül nem indulhatunk meg egyházunk újjáépítésének útján.

Második gondolatom szorosan kapcsolódik az eddig közlötökhöz. Bűnbánatot kell tennünk és bűnbocsánatot kell nyernünk mindnyájunknak ahhoz, hogy együttesen foghassunk hozzá egyházunk újjáépítésének nagy munkájához. Mert nem kétséges, hogy ez a lelkesi feladat áll előttünk. És az sem felesleges igyekezet, hogy mindnyájan együtt maradjunk, egymással megbékéljünk, lehetőleg senkit el ne veszítsünk, hiszen amúgy is oly maroknyi egyház vagyunk, hogy pusztulásnak vagyunk kitéve. Az elmúlt évek rettenetes meghasonlást teremtettek az egyházon belül, s főleg a lelkészek között. Az egyházzal kapcsolatos tartó gyülekezeti hívek tömege sokkal osztatlanabban tudott megállni a próbatételek szakaszán, mint mi lelkészek. Ennek is megvan természetesen a magyarázata. De most nem visszamenőleg kívánok boncolgatni, hanem előretekintve célt tűzni. Nekünk, magyar evangélikus lelkészeknek meg kell békülnünk egymással, Krisztus bocsánatát kell hirdetnünk a megtérő bűnösöknek, akkor is, ha a mi soraink közül valók azok. Az egyház tulajdon Urával, Jézus Krisztussal jutna ellentétbe, ha a feloldozás és

bűnbocsánat szolgálatát elhárítaná magától, vagy akár csak korlátozta is. Megtorlás, büntetés vagy csak meg-nem-bocsátás is elreteszi az új élet kapuját. A megbocsátás azonban megnyitja.

Persze ez a megbocsátás nem válhatik valósággá valóságos megbánás nélkül. A tanítványok közt sem. Így tehát köztünk sem. Itt már nem valamiféle kollektív cselekményről van szó, hanem kinek-kinek részéről a „*mea culpa*” megvallásáról s az alóla való feloldoztatásról. Lukács 17,4 foglalja magában itt az arany szabályt: „*És ha egy napon hétszer vétkezik ellened (a te atyádfia), és egy napon hétszer tehozzád tér mondván: Megbántam; megbocsáss néki.*”

Elképzelhetetlen énelőttem meghasonlottságunk megszűntetése enélkül a „Megbántam” nélkül. Enélkül nem lehet valósággá a megbocsátás. Nem tudnám megszabni a formáját ennek a megbánásnak, csak azt tudom, hogy el nem maradhat. Akinek van megbánni valója, menjen oda a társához vagy a püspökéhez, vagy álljon a lelkesi közösség elé és könnyítsen a lelkén. Visszatekintve az elmúlt 6–8 évre, ilyesféle vallomásoknak el kell hangzaniok: „*Besúgó voltam, följelenttem lelkesztársaimat, befeketítettem őket; bánom.*” „*Pozíciót, hatalmat szereztem, kihasználva a konjunktúrát; bánom.*” „*Fiatalon egy-két év alatt karriert futottam, mert csak a vonalba kellett beállnom, de a feladatokkal megbirkózni tehetségemen felül való volt; nem tennem többé.*” „*Jól éltam, anyagi előnyökre tettem szert ügyes helyezkedéssel; bánom.*” „*Cikkeket írtam, amik látom, meg nem állhatnak az ige mérlegén; visszavonom őket, bánom, hogy a nevem örökre alattuk áll.*” „*Teológiailag támogattam olyan cselekedeteket, amik nem Isten igéjéből születtek, s ezzel azt a látszatot keltem, mintha Isten akarata volna; bánom.*” „*Nem mondtam igazat és tudtam, hogy nem mondom igazat, de nem mertem másképp szólni; bánom.*” „*Isten nevében mondtam, amit Isten nem mondott, a nép nevében mondtam, amit a nép nem akart; bánom.*” „*Többször is megforgattam a köpönyegemet, ahogyan az érdek újra meg újra kívánta; felettébb bánom.*” „*Még jó időben leszakadtam a tévúton járókról, de ennyi s ennyi évig én is toltam a szekeret; bánom.*” Es tovább is így. Mert ez az igazság. S enélkül az igazság nélkül üres és képmutató volna a szeretet.

S ha ez a megbánás és megbocsátás nem megy végbe közöttünk? Nem akarok most erre gondolni. Meg kell történni! Mert kicsiny egyházunknak élni kell és mi lelkeszek néhány százán EGY szívvel-lélekkel kell, hogy szolgáljunk az egyház Urát!

Még egy gondolatot kell harmadiknak idetárom. Meglepő ugrásnak tetszhetik, de az utolsó mondatomba belevág. Ezt is érintettem nov. 3-án és boldog vagyok, hogy akkor elmondtam már. Nem szabad, hogy lelkesi közösségünk egységét és Krisztus-szolgálatunkat a politika szakassa szét! Mondjuk ki bátran, hogy mi a napi politikában részt venni nem kívánunk és nem fogunk. Lemondunk erről az emberi jogunkról a szolgálatunk kedvéért. Ha pl. többpártrendszer van, akkor nem teheti a lelkipásztor azt, hogy híveinek az egyik csoportjába áll, holott az egész nyájnak a pásztora. Továbbá, nyilvánvaló, hogy a lelkesi tiszt egész embert kíván, és nem jut sem erőnk, sem időnk más egyébre, ha híven be akarjuk tölteni kötelességünket. Ha a lelkes részt vesz a napi politikában, lehetetlen, hogy ezt csak egyéni felelősségére tegye. A világ is, a hívek is mint lelkeszt, mint az egyház képviselőjét fogják tekinteni. Hogy mennyi kár származott ebből nemcsak az elmúlt években, de az azelőtti években is és a még azelőtt lefolyt korszakban is, mindnyájunk előtt ismeretes. Isten óvjon minket attól, hogy mi a politikai katolicizmus útjára lépünk! E tekintetben gyökeres különbségnek kell lenni köztünk és köztük.

Nékünk hittel hinni kell, és amennyire rajtunk áll, az állammal és a világgal is meg kell értetnünk, hogy az egyház akkor tesz legjobbat az emberiségnek, ha egyház marad. Az egyház az evangélium hirdetésével szolgál a világnak. Így válik a világ lelkiismeretévé. Ebből a szolgálatából fakadnak a jó erkölcsnek, a munkaszeretetnek, a tiszta családi életnek és a nemzetért való áldozatnak is érett gyümölcssei.

Meg kell hát fordítani a dolgokat. Az elmúlt években az történt, hogy a történelem eseményeihez akarták szabni vezetőink az egyház életét. Az eseményektől sodortatva hozták gyors és gyakorlati döntéseiket. Utólag azután igyekeztek ezt teológiailag is igazolni. Ezt nevezem én cammogó teológiának! Meg kell fordítani a dolgokat. Nékünk az Isten evangéliumát hamisítatlanul hirdetnünk kell, bármi történjen is a világban. És nem kétséges, hogy ez az evangélium formálni fogja magát a világot is. Többet, jobbat mi nem tehetünk. Azokat a politikai elveket, amiket esetleg mi képviselünk, képviselői mihez viszonyítunk sokan mások és sokkal kiválóbban, mint mi. De az evangéliumot helyettünk mások nem fogják hirdetni. Ezt csak mi adjuk a világnak. Olvadjunk fel teljesen ebben a szolgálatban és higgyük hittel, hogy így adunk legtöbbet hazánkban is, az emberiségnek is!

Most pedig hadd forduljak Ordass püspök urunk felé, hogy köszöntsem őt. Bizonyára már beszédem elején ezt várta volna a lelkeszertekezet. Mégis csak most keríték sort rá, mert úgy vélem, hogy köszöntésünk több, mint az ő személyének kijáró tisztelet és szeretetnyilvánítás. Az ő személye és püspöki tisztségviselése tárgyilag idetartozik mai megbeszélésünkre, midőn egyházunk legégetőbb aktuális kérdéseiről és lelkesi feladatainkról akarunk szót váltani.

Legyen hála a mindenható Istennek, hogy Ordass püspök úr rehabilitációja október 6-ikára megtörtént, több hetes, sőt hónapos tárgyalás után. Isten úgy rendezett el mindent – az Egyházak Világtanácsának magyarországi ülésését, a Lutheránus Világszövetség vezetőinek a magyar Állami Egyházügyi Hivatallal való beható tanácskozását, a szeptemberi lelkeszkonferenciák lefolyását és még számos egyéb ügyet, hogy püspök urunk rehabilitációja hetekkel a váratlan országos események kitörése előtt végbement. S annak ellenére, hogy tisztének gyakorlati átvételére csak október 30-án kerülhetett sor, mégis meg idejében ő lett fix pontjává, személyét és tisztét illetően is, magyar evangélikus egyházunk reményelt alkotmányos újjárendeződésének. Szinte nincs is más vezető tisztségben ma egyházunkban, egyedül ő, de az ő széke elegendő arra, hogy rövidesen alkotmányosan kibontakozhassék egyházunk minden fokon való vezetése.

Természetesen emellett az objektív tény mellett nem lényegtelen az a kérdés, hogy teljes bizalmunkkal megajándékozunk-e őt vagy sem. Én megkérdeztem lélekben magamtól, miért bízom őbenne s miért bízunk mi szemmel láthatóan sokan őbenne?

Először is azért, mert életével példát mutatott arra, hogyan kell vállalni Jézus Krisztus keresztségét. Így is mondhatnám: azért bízunk mi őbenne, mert ő bízott az Istenben. Bízott akkor is, amikor magára maradt. Én egyáltalában nem látom őt valamiféle hősnak, hanem egyedül Istenben bízó embernek, ki minden erejét naponta Istentől kapta. Istent kell áldanunk azért, hogy néki megadta a kereszttállásra való erőt is. Sohasem feledem el azt a beszélgetésünket, amidőn büntetésének kitöltése után szabadulva, elbeszélte nékem lelki küzdelmeit. Többek közt azt, hogy amikor a védője tudtára adta: ennyi s ennyi évre szóló szabadságvesztéstől halálbüntetésig terjedhet az ítélet, akkor megküzdötte magában a harcot: kész vagy-e meghalni is az igaz ügyért? S midőn ígent mondott magának, soha nem tapasztalt békeesség árasztotta el. Nem bízhatunk hát őbenne? Nem kell-e kérnünk Istent, hogy erősítse meg őt napról napra a hitében? Sőt nem kell-e őt testvéri szeretettel intenünk: maradj meg istenfélelmedben és Benne vetett bizodalomban?!

Másodszor úgy vélem, azért bízhatunk püspökünkben, mert sok tanújelét adta annak, mennyire tisztára az egyház ügye, harca, védelme, élete égeti az ő lelkét. Hamis vádak alapján összebonnyolították ugyan az ő dolgait nem-egyházi fonalakkal is, de előttünk napnál világosabb, hogy tisztára az egyházért emelt szót, és azt mindig az egyház lényegének, természetének megfelelő módon tette. Akkor sem folyamodott más eszközökhöz, amikor – amint mondani szokták – az egyház „érdeke” megkívánta volna. Az egyház érdeke azonban sohasem lehet az, hogy egyház-mivoltából kilépjen. Könnyű persze ezt kimondani, nehéz az eseményekben megőrizni. Bízunk Ordass Lajosban, mert úgy látjuk, hogy ő szakadatlanul igyekezett tisztára az egyház emberének megmaradni. Ilyennek látja őt a lutheránus világ is.

Végül én bízom benne, s hiszem, mások is bíznak benne bizalomraméltó emberi tulajdonságai miatt. Hajthatatlan az igazság dolgában s megértő a gyengékhez, küszködőkhöz. Megvesztegethetetlen, de méltányos. Zárkózott, de tanácsot elfogadó, sőt kérő. Veszedelemben is ragaszkodik ahhoz, amire esküt tett, de mindent kész visszaadni azok kezébe, akik valamivel megbízták, ha a megbízást visszavonnák. Bizalom alapján akarja tisztét betölteni.

Engedjétek meg, hogy erről a bizalomról őt nyilvánosan is tudassam, és őt meleg szeretettel köszöntsem. Kettőt kérek áldásul Istentől számára: adjon neki erős hitet és adjon neki jó egészséget, hogy még sokáig végezhesse munkáját egyházunk javára!

Már csak pár szóval, de meleg szeretettel hadd köszöntsem körünkben dr. Keken András és Kende György lelkesztestvéreinket is abból az alkalomból, hogy visszatérhettek az egyházi szolgálatba s pásztorokul a gyülekezeteikbe. Köszöntöm még Türczy Zoltán püspök urat is, akire az Északi egyházkerület vezetése rábízott, míg a kerület meg nem választja a maga törvényes püspökét. Bízunk benne is, hogy szolgálatát a régről ismert hűséggel fogja végezni.

Ami mármost közelebből a mai feladatainkat illeti, két részben szólhatunk erről.

Elsőnek azt a szűkebb értelemben vett sajátos lelkesi feladatot kell magunk előtt látnunk, hogy a lelkesi munkaközösségek életét újjárendezzük. Nem kívánjuk egyszerűen a MELÉ-t feltámasztani, mert valóban semmi szükség nincs arra, hogy a régi egyesületi alapra visszatérjünk. Bár megjegyzem, hogy régen is csak formálisan volt a MELE egyesület; olyan korban született, melyben sok mindent egyesületi formába öntöttek; de valójában régen is egyházi szerv volt, az igyekezett lenni.

Nos, amikor 1950 tavaszán egyre sürgetőbben noszogattak bennünket a MELE feloszlására azzal az indoklással, hogy semmiféle egyházi egyesület nem maradhat fenn (de jól tudjuk, a sürgetés mögött az a vágy is meghúzódott, hogy ne legyen MELE, a lelkeszkek bizalmából választott elnökség ne tudjon beleszólni az egyházkormányzatba) – még a feloszlás előtt szabályzat-tervezetet készítettünk, s azt javaslatképpen az egyetemes presbitérium elé terjesztettük. Maga az egyetemes presbitérium bizta meg a MELE választmányát ezzel a munkával, hogy ti. az egyesület helyett egy egyházi szervet létesítsünk. Ámde a megvalósulásra nem került sor. Az egyesület feloszlását követő hosszabb szünet után az egyházi vezetők megindították ugyan a lelkesi munkaközösségeket (ezt az új nevet a mi szabályzatunkból vették át), de merőben más alapon.

Most mi fontosnak tartjuk azt, hogy erre a szabályzat-alkotásra visszatérjünk, persze *mutatis mutandis*. Meg kell alkotnunk a lelkesi munkaközösségek szabályzatát, s ezzel a lelkesi munkaközösségek szabad életének feltételét! A szabályzat-tervezetet a régebbi munkák alapján nagy gondal Pröhle Károly akadémiai tanárunk szövegezte meg. Előbb hárman, majd tízen tüzetesen megvitattuk, rajta javítottunk, s most röviden előterjesztjük. Döntőnek azt tartom ebben a

szabályzatban, hogy a lelkészek a tisztségviselőket minden fokon a bizalom alapján választhatják meg. A választás a lehető legszélesebb alapon történik, titkosan, *abszolút* szótöbbséggel. Így meg fognak szünni az egyhangúsággal való tisztség-betöltések. De azt tartom, hogy nem szégyen szótöbbséggel tisztséget kapni. Sőt, minden vezetőnek nagyon jó tudnia arról, hogy kisebb-nagyobb ellenzéke is van.

A lelkési munkaközösségek jövődjéről természetesen majd akkor lehet szó, ha a választások megtörténtek.

Tágabb értelemben vett lelkési feladatunknak tekinthetjük azután azt, hogy véleményünket nyilvánítsuk, kiformaljuk, összehangoljuk megoldandó egyházi kérdéseinkben. Nem állíthatjuk magunkról, hogy mi lelkészek vagyunk az egyház, sőt nagyon is meg kell tanulnunk újonnan, hogy a gyülekezetek teszik az egyházat; mégis elhivatásunk és a gyülekezetben viselt felelős tisztség kötelez bennünket arra, hogy lelkési véleményünkkel hozzászóljunk az egyház vezetéséhez.

Mindenekelőtt szükséges azért, hogy tudjunk az eddig történekről. Néhány lelkésvestvért kértem meg, hogy röviden számoljon be ezekről, ill. tárja fel a problémákat. Én most a részletekbe bele nem megyek. Már a kezdet kezdetén közösen akarjuk megvitálni ügyeinket.

Csak egyetlen témát kívánok érinteni, fontossága miatt. Az egyház és állam viszonyát értem. Elkoptatott, sőt már-már hitelét veszített szó volna, ha azt mondanám, hogy jó viszonyt akarunk, így mondom inkább: becsületes viszonyt akarunk. Az egyház a világi felsőbbiséget Istentől rendeltnek tudja és engedelmeskedik neki. Engedelmeskedik mindaddig, míg az kifejezetten Isten parancsolata ellen valót nem kíván az egyháztól. Ez utóbbi esetben az egyház Istennek enged. De akkor sem úgy, hogy erőszakkal áll ellene, hanem úgy, hogy szenved a hitéért. Így még szenvedésével is azt bizonyítja, hogy alávétve tudja magát a kardnak, az Istentől rendelt hatalomnak.

Evangelikus egyházunk a magyar államban, a magyar nép közt semmi egyebet nem akar, csak Jézus Krisztus evangéliumát hirdetni, mert evégből küldett. Hisszük, hogy ez a küldetés mindenféle államrendben fennáll és teljesíthető. Semmi okunk nincs arra, hogy ebben magyar hazánk földjén mai helyzetünkben mi kételkedjünk. Ha helye van a keresztnek a magyar címerben, akkor helye van az egyháznak is a magyar életben. Ez a „hely”, amit mi elfoglalhatunk és betölthetünk, ismét mondom, nem egyéb, mint az evangélium hirdetése. Semmi egyebet nem kívánunk mi a magyar államtól, mint azt, hogy az evangélium hirdetésére és természetesen hallgatására is a törvényben biztosított szabad vallásgyakorlatot valósággal megadja, biztosítsa, s a lehetőséghez képest anyagilag is támogassa. Az evangéliumhirdetésen értjük egyházi szolgálatunk minden formáját úgy, amint az hozzávetőleges pontossággal az állammal kötött egyezményben is fel van sorolva. Az egyház és állam közt létrejött egyezményt elismerjük, sőt kérjük, hogy térjünk vissza hozzá, mert egyes pontjaiban az elmúlt évek során rövideséget szenvedett. Amennyiben pedig további tárgyalások szükségét látja az állam, erre is készek vagyunk. Megnyugtató volna mindkét fél számára, ha az egyezményt vagy a tárgyalások alapján javított egyezményt törvényként is majd kihirdetnék.

Az egyház és állam közt kialakítandó becsületes jó viszonyt nagyban segítené, ha az Állami Egyházügyi Hivatal vezetői és funkcióit végzői a jövőben egyetlen lelkészről sem alkotnának véleményt esetleges bemondások vagy kétes értékű jelentések alapján. Ez ugyanis a múltban magával hozta azt, hogy némelyek ártatlanul befeketítettek. S ez annál fájdalmasabb volt, mert magában a lelkési közösségekben idézett elő sűrű meghasonlást. Mi nem tudunk a lelképásztor megítélésére nézve más mértéket felállítani, mint azt, hogy hű-e hivatásának teljesítésében, mit végez a gyülekezetben! Nem helyes ettől merőben idegen szempontok szerint csoportosítani, megosztani a lelkészeket, sőt egyenest megítélni őket. Erősen hisszük, hogy a becsületes viszony kialakításával a hibák elfeledtetnek és a lelkészek közt is helyreáll a békeség.

Mi magyar evangélikus lelkészek szeretjük hazánkat, népünket, tiszteljük elődjainkat, s a legnagyobb kívánunk szolgálni néki: a ránk bízott evangéliummal!

Szeretett Szolgatársaim! Új szakasz kapujában állunk. Bármit hoz a holnap, egy szakasz lezárult. Mégse ejtsük ki szánon könnyelmű lelkesedéssel a szót, hogy soha többé ez vagy amaz meg nem történhetik. A bűnnel mi az ítéletnapig sem végzünk. Minden bűn, amit a múltba nézve megítélünk, száz és száz formában felültheti a fejét a jövőben is, közöttünk is. A kísértések nem múltak el. A Krisztus keresztjének felvétele sem válik elavult parancssá. Naponta bűnbánatot kell tartani és naponta fel kell venni a keresztet. Az egyház számára ez az Isten örök útja, míg csak be nem teljesedik az ő dicsőségének országa!

Azért hát álljon és maradjon mindenki a helyén! Ne legyünk béresek, legyünk pásztorok, pásztorai a nyájnak!

Áldja meg a mi Megtartó Urunk, Jézus Krisztus magyarországi evangélikus egyházunkat a mi hűséges pásztori szolgálatunk által!

Jelzet: Evangelikus Országos Levéltár, Déli Evangelikus Egyházkerület Irattára, Országos Lelkési Munkaközösség, 1956/1–2. 85. doboz. – Eredeti, kézzel írt.

[1] Scholz László: Egyházunk mai helyzete és lelkési feladataink c. előterjesztése (Budapest, 1956. december 13.). Scholz László beszédének kéziratát lásd Evangelikus Országos Levéltár, Déli Evangelikus Egyházkerület Irattára, Országos Lelkési Munkaközösség (OLMK), 1956/1–2. 85. doboz. A szöveg nyomtatásban több helyen megjelent, lásd ORDASS LAJOS: *Önéletrajzi írások (folytatás)*. Válogatta, sajtó alá rendezte és az utószót írta: Szépfalusi István. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern, 1987, 929–935.; *Keresztyén Igazság*. Az Ordass Lajos Baráti Kör folyóirata, 1989. december, Új folyam, 4. szám, 29–37.; az Ordass Lajos Alapítvány honlapján: http://www.ordass.hu/load_doc.php?cat=EJD&doc=78 [3]

[2] Scholz László (1911–2005): a budapest-zuglói evangélikus gyülekezet lelkésze (1941–1959); 1947-től 1950-ig, feloszlásáig a Magyarhoni Evangelikus Lelkészek Egyesületének elnöke; 1947–1948-ban az *Evangelikus Theológia* c. folyóirat szerkesztője; 1957–1959-ben az Országos Lelkési Munkaközösség (OLMK) ügyvezető elnöke. 1959-ben egyházpolitikai okokból, többek között 1956. december 13-i beszéde miatt elhelyezték Budapestről. A hatvani evangélikus szöveggyülekezetbe került, ahonnan 1980-ban ment nyugdíjba.

[3] Ordass Lajos (1901–1978): lelkész Cegléden (1931–1941), majd 1941-től Kelenföldön. 1945. szeptemberben a Bányai Evangelikus Egyházkerület püspökévé választották. Egyházvezetői szolgálatát csupán két rövid időszakban végezhetette (1945–1950; 1956. október–1958. június). 1948. október 1-jén koncepció perben elítélték, kétéves fegyházbüntetését Szegeden, majd Vácot töltötte le. 1950. május 30-án szabadult. Az egyházi különbírószág már azt megelőzően, 1950. április 1-jén elmozdította őt püspöki hivatalából. 1956. október 5-én állami, október 8-án egyházi rehabilitációban részesült. Október 30-án vette át ismét a püspöki hivatal. 1958. júniusban állami nyomásra újra félreállították, októberben nyugdíjazták, s többé nem térhetett vissza az egyházvezetésbe.

[4] Dezséry László (1914–1977): egyetemi lelkész (1941–1949), óbudai lelkész (1949–1950), 1950-től Deák téri lelkész. 1950–1952-ben a bányai, 1952–1956-ban a Déli Evangelikus Egyházkerület püspöke. E hivataláról 1956. október 30-án lemondott. 1958. június 24-én néhány órára visszatért a püspöki székre, majd ismét és végleg lemondott. 1958–1962-ben országgyűlési képviselő; 1962–1966-ban az Országos Béketanács főtárgya; a Béke Világtanács tagja; 1957–1977-ben a *Magyar Nemzet* rendszeres cikkírója és a Magyar Rádió munkatársa, majd főmunkatársa.

[5] Vető Lajos (1904–1989): diósgyőri-vasgyári (1937–1948), nyíregyházi (1948–1952) lelkész, és a Tiszai Evangelikus Egyházkerület püspöke (1948–1952). 1952–1967 között, nyugdíjba vonulásáig budavári lelkész és az Északi Evangelikus Egyházkerület püspöke. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának ügyvezető elnöke, a Magyar Bibliatanács elnöke, az Országos Béketanács elnökségi tagja, a Hazafias Népfront Elnökségi Tanácsának tagja, 1953–1971-ben országgyűlési képviselő.

[6] Káldy Zoltán (1919–1987): 1941-től a pécsi evangélikus gyülekezet segédlelkésze, 1945–1958 között rendes lelkésze. 1954–1958-ban tolna-baranyai esperes, 1958. november 4-től haláláig a Déli Evangelikus Egyházkerület püspöke; a Prágai Keresztyén Békekonferencia alapító tagja (1958), 1963-tól a Magyarok Világszövetsége elnökségi, az Egyházak Világtanácsa KB, 1965-től a Béke Világtanács tagja. 1984-től a Lutheránus Világszövetség elnöke. 1971-től három cikluson keresztül Budapest XVII. kerületének országgyűlési képviselője. 1975-től a Hazafias Népfront Országos Tanácsának tagja.

[7] „Tárgysorozat: 1.) Áhitat és megnyitó. 2.) Egyházunk mai helyzete és lelkési feladataink.” Ordass meghívólevelét, az ülésről készült jegyzőkönyvet és az egyes előterjesztések mellékletként iktatott szövegét lásd Evangelikus Országos Levéltár, Déli Evangelikus Egyházkerület Irattára, Országos Lelkési Munkaközösség (továbbiakban: OLMK), 1956/1–2. 85. doboz.

[8] Pröhle Károly (1911–2005): lelkész Sopronbánfalván (1939–1951); az Evangelikus Teológiai Akadémia helyettes tanára (1950–1951), majd rendes tanára (1951–1989), 1963–1964-ben és 1967–1969-ben az intézmény dékánja; a Lutheránus Világszövetség Teológiai Bizottságának tagja (1957–1970); a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának főtárgya (1972–1982); a *Lelkípásztor* c. lelkési folyóirat szerkesztője (1967–1973), a *Theológiai Szemle* c. lap felelős szerkesztője (1973–1982).

[9] Botta István (1918–1999): 1942-től Kelenföldön segédlelkész, 1944-től az óbudai evangélikus gyülekezetben vallásánár, majd miután állami fenyegetés hatására kénytelen volt visszalépni az óbudai lelkészi állás pályázatából, 1949-től ismét Kelenföldön vallásánár, majd másodlelkész. 1956 novemberétől 1957-es felmentéséig az evangélikus egyház sajtóosztályának ügyvivője. 1959-ben Tordasra helyezték, ahol családjától elszakítva élt és dolgozott 1986-ig, nyugdíjba meneteléig. Az MTA Irodalomtudományi Intézet Reneszánsz-kutató csoportjának tagjaként a 16. századi magyar irodalommal foglalkozott.

[10] Túróczy Zoltán (1893–1971): lelkész Ózdon (1923–1927), Győrött (1927–1939), majd Nyíregyházán (1939–1948), a Tiszai Evangélikus Egyházkerület püspöke (1939–1945/48). 1945. május 22-én a nyíregyházi rendőrség letartóztatta, koncepciós perben a Népbíróság háborús bűntett vádjával 10 évi fegyházbüntetésre ítélte. 1946. márciusban szabadlábra helyezték, 1948. júniusban köztársasági elnöki kegyelmet kapott. 1948–1952 között a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület püspöke, e tisztségéről állami nyomásra lemondott. 1956. november 3-tól az Északi Evangélikus Egyházkerület ideiglenesen felkért vezetője, 1957. februártól decemberig törvényesen megválasztott püspöke, de e tisztségéből ismét állami nyomásra kellett távoznia.

[11] Kendeh György (1912–2000): 1939-től lelkész Nyíregyházán, 1943–1944-ben kórházvonaton végez tábori lelkészi szolgálatot. 1945 végétől lelkész Kelenföldön. 1950. március 30-án az ÁVH letartóztatta, az Andrassy úton és a Fő utcai börtönbeni fogva tartása után Kistarcsára internálták, ahonnan 1950 októberében szabadult. 1951 júniusában családjával a Békés megyei Kamut melletti tanyára telepítették ki, ahol 1955-ig éltek. 1956. október 6-án rehabilitálták és visszakerült Kelenföldre lelkésznek. A forradalom idején a külföldi egyházi segélyszállítmányok elosztását vezette. 1961 októberében „egyházi közérdekből” áthelyezték, és a kistarcsai Özvegy Papnék Otthonának gondnoka lett, ahonnan 1982-ben ment nyugdíjba.

[12] Muntag Andor (1923–2000): segédlelkész Szegeden, Rákoskeresztúron és Zuglóban, 1957–1973 között a monori evangélikus gyülekezet lelkésze. 1948-tól részt vett a Magyar Protestáns Bibliafordító Bizottság munkájában. 1973-ban megbízást kapott az Evangélikus Teológiai Akadémia Öszövetségi Tanszékén helyettesítésre, egy évvel később a tanszék vezetője lett.

[13] Ordass Lajos püspök meghívó levele Scholz Lászlónak. Budapest, 1956. december 3. OLMK, 1956/1–2. 85. doboz.

[14] Jegyzőkönyv az evangélikus lelkészek országos értekezletéről Budapesten, 1956. december 13-án délelőtt a Deák téri gyülekezeti teremben. OLMK, 1956/1–2. 85. doboz.

[15] Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az államigazgatás felsőbb szervei (1862–2014), A központi (nem miniszteriális) kormányzati szervek, Állami Egyházügyi Hivatal (1951–1989), Elnöki iratok E-58/1957, *Rövid gyónótűkör piciknek, akik most mohón eszik az új maszlagot* kezdetű névtelen levél.

Címkék:

[evangélikus egyház](#) ^[4]

[1956](#) ^[5]

Kiadás: 18. évfolyam (2018) 6. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/banom-scholz-laszlo-egyhazi-mai-helyzete-es-lelkesz-feladataink-cimu-eloterjeszese>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/banom-scholz-laszlo-egyhazi-mai-helyzete-es-lelkesz-feladataink-cimu-eloterjeszese>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/ordass_felkeres-page-001.jpg

[3] http://www.ordass.hu/load_doc.php?cat=EJD&doc=78

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/evangelikus-egyhazi>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1956>